

S PIS TREŚCI

Przedmowa	5
Wstęp. Historia kultury i cywilizacji w poglądach polskiego dziejopisarstwa	9
I. Prolegomena w dziejopisarstwie uniwersalnym	9
Paradygmaty kulturo-cywilizacyjne historiografii niemieckiej, francuskiej i krajów anglosaskich, w XVII–XIX wiekach	9
II. Zarys historii kultury/cywilizacji w dziewiętnastowiecznej historiografii polskiej	19
III. Kultura i cywilizacja w ocenach etnologów i socjologów (przełom XIX i XX wieku)	22
IV. Historycy ponownie włączają się do dyskusji (do roku 1939).	27
V. Wybitni twórcy: Brückner, Malinowski, Znaniecki, Moszyński, Bystroń	33
VI. Historycy po raz trzeci przedstawiają własną koncepcję historii kultury polskiej (druga połowa XX wieku)	37
VII. Nowe propozycje teoretyczne i metodologiczne uprawy historii kultury i cywilizacji	41
VIII. Zwrot ku antropologii kulturowej/społecznej	45
Aneks (z ostatniej chwili)	56

ROZWAŻANIA TEORETYCZNE I METODOLOGICZNE

Gegenstand und Methoden der Kulturgeschichte	61
Posłowie	89
Innowacje w nauce i kulturze	91
Uwagi wstępne	91
I. Innowacje w nauce	97
II. Innowacje w kulturze	101
Podsumowanie	107
Kulturgeschichte und Wirtschaftsgeschichte	109
I. Historiographischer Überblick	109
II. Zur Überwindung der Krise durch die historische Kulturanthropologie	119
III. In der Suche nach dem Gegenstand der Kulturgeschichte	123
IV. Kultur- und Wirtschaftsgeschichte in ihren Beziehungen	129
Zusammenfassung	132
Historia kultury jako historia twórczych innowacji	135
I. Poglądy na przedmiot historii kultury	135
II. Spór o przedmiot historii kultury	140
III. Twórcze innowacje jako przedmiot historii kultury	147
IV. Model analitycznej historii kultury	155
Wnioski i uogólnienia	163
Kulturgeschichte als Forschungsaufgabe	165
Historia kultury – historią cywilizacji	179
O naturze i strukturze kultury	205
Reguły historii kultury. Recepja, inwencja, innowacja z Gerardem Labudą rozmawia Rafał Grupiński	215
Innowacje przełomowe w rozwoju kultury i cywilizacji	229
I. Innowacje w kulturze artystycznej i umysłowej	234
1. Innowacja „długiego trwania”	234
2. Pierwszy wielki przełom innowacyjny (światopoglądowy, ewolucyjny)	236
3. Przełom energetyczny i ergotechniczny (XIX stulecie)	238

4. Przełom termojądrowy i ideologiczny (pierwsza połowa XX wieku)	240
5. Przełom antropologiczny i informatyczny (druga połowa XX wieku)	243
II. Człowiek w Kosmosie	244
Wnioski	246

Z rozważań nad kulturą polityczną narodu w aspekcie historycznym	247
---	------------

ROZWAŻANIA PRAGMATYCZNE

Kultura morska w dziejach społeczeństwa	263
--	------------

Morze w kulturze plemion słowiańskich	285
--	------------

Rzeki w dziejach narodów (ze szczególnym uwzględnieniem narodu polskiego)	299
--	------------

I. O rzekach i wodach w ogóle	299
II. Spojrzenie geograficzne	303
III. Spojrzenie historiograficzne	307
Wnioski	317
Posłowie. Zawsze wchodzimy do tej samej rzeki, dopóki ona istnieje	319

Morze i Pomorze w kulturze politycznej Polski (do schyłku XVIII wieku)	321
---	------------

I. Epoka piastowska	324
1. Zmagania polityczne	324
2. Germanizowanie Wielkiego Pomorza	328
3. Morze w świadomości politycznej społeczeństwa piastowskiego	333
4. Wnioski	336
II. Epoka jagiellońska (1386–1570)	337
1. W poszukiwaniu nowych koncepcji politycznych	337
2. Ekonomiczne i społeczne skutki „dostępu do morza”	339
3. Morze w świadomości społecznej i politycznej	342
III. Epoka monarchii elekcyjnej (1572–1795)	344
1. Komponent szwedzko-rosyjski w polsko-litewskiej polityce morskiej (1660)	344
2. Rozbudzenie ideologii morskiej w XVI i w pierwszej połowie XVII wieku	350
3. Na morskiej i przymorskiej równi pochyłej	352
4. Polityka morska Rzeczypospolitej szlacheckiej u kresu (1660–1795)	354
Konkluzje	357
Wybór bibliografii	361

Próba syntezy historii kultury Pomorza w pierwszej połowie XIX stulecia	363
Uwagi wstępne	363
I. Tworzywo kulturowe	366
II. Charakterystyka ogólna kultury Pomorza w pierwszej połowie XIX stulecia	368
1. Ekonomiczno-społeczne i polityczno-ustrojowe podłoże przemian kulturowych	368
2. Ile ciągłości cywilizacyjnej – ile zmian twórczych w kulturze Pomorza w omawianym czasie	371
Wnioski końcowe	377
 Kulturotwórcza rola Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza i innych szkół wyższych w poznańskim środowisku naukowym w latach akademickich 1919/20–1969/70	379
I. Zadania Uniwersytetu Poznańskiego	379
II. Kulturotwórcza rola Uniwersytetu i innych szkół wyższych Poznania w latach 1919–1969	381
1. Tworzenie podstaw materialnych i kadrowych	381
2. Wyniki działalności dydaktycznej i wychowawczej	385
3. Osiągnięcia w zakresie kadry naukowej	386
III. Myśl zachodnia w murach Uniwersytetu Poznańskiego i Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza	388
IV. W perspektywie przyszłości	390
 Kult w kulturze religijnej Kaszub i Pomorza (Prolegomena teoretyczne)	393
 Literatura kaszubska w rozwoju kultury narodowej i regionalnej	403
I. Korzenie słowiańskie	403
II. Zastosowania i porównania	413
Uogólnienia i wnioski	419
 Czynniki społeczne i kulturalne w rozwoju języka (tezy do dyskusji)	425
Uwagi wstępne	425
I. Społeczne uwarunkowania innowacji językowych	429
1. Tworzenie języka ponadplemiennego (ogólnie komunikatywnego, w tym również języka literackiego)	430
2. Czynniki gospodarcze	431
3. Instytucje życia społecznego, politycznego	431

4. Instytucje ideologiczne i religijne	431
5. Przeobrażenia terytorialne i etniczne państwa	432
6. Świadomość narodowa	432
II. Status językowy kaszubszczyzny	433

Przyszłość państw narodowych i nacjonalizmów w jednoczącej się Europie

Wstęp	435
I. Doświadczenia starożytne i średniowieczne	436
II. Pod hasłem „wiecznego pokoju”	438
III. Państwa i narody w XIX i XX wieku w świecie	444
IV. Trudne początki europejskiej integracji	448
V. Powojenne próby jednoczenia Europy	451
VI. Na drodze do zjednoczonej Europy	456
Wnioski i uogólnienia	459

Idee „wiecznego pokoju” i jednoczenia państw narodowych w dziejach Europy

Posłowie. W poszukiwaniu przedmiotu badań historii kultury i historii cywilizacji

I. O słownictwie kulturowo-cywilizacyjnym	487
II. Pola badawcze historii kultury	490
III. O istocie pracy kulturotwórczej (Krzywicki, Brzozowski, Czarnowski, Koneczny, Suchodolski, Piskozub, Kieniewicz)	492
IV. Innowacja jako przedmiot badań historii kultury i ekonomii	494
V. Udział innowacji w przekształcaniu kultury w cywilizację	497
VI. Zagadnienie postępu w analizach monograficznych z zakresu historii techniki	504
VII. Pojęcie postępu w dziejach myśli ludzkiej	507
VIII. Aspekt postępu w syntezach historii powszechnej i historii kultury i cywilizacji (Burckhardt, Spengler, A. Weber, Toynbee, Braudel)	511
IX. Gdzie znajduje się „zrozumiałe pole badawcze” historii kultury i cywilizacji?	527
X. Miejsce innowacji w rozwoju kultury i cywilizacji	528
Refleksje i wnioski	535

Pierwodruki tekstów zamieszczonych w niniejszym tomie

Indeks autorów